

Kad cerību zaudēs pēdējais dons Kihots...

Autors: Ruta Zimnoha

Es esmu pedagogs. Strādāju Rīgas Sanatorijas internātpamatskolā. Tajā pašā, uz kuru ved meža ceļš, kur reizēm lido krēslī un kā jau visiem ticis paziņots ne skolēni, ne skolotāji neievēro iekšējās kārtības noteikumus. Dienām ilgi visi, kam vien nav slinkums, ir izteikušies par mūsu skolu. Tagad pienākusi mana kārta. Es neesmu ne direktore, ne mācību pārzine, ne kāds cits no skolas administrācijas. Es esmu ierindas skolotājs. Es runāšu tikai savā vārdā un paudīšu savu viedokli. Un tās durvis... Tās durvis ir manas!

Es esmu tas Cerbers, kurš uzrej tiem, kas nosebojuši un nosaka, kam noteiktajā starpbrīdī ļauts laukā iet, kam nē. Es ielienu ik pasolē un kaktā, lai noķertu katru, kas paņēmis brīvsoli. Reizēm es ķeru lidojošus krēslus un kā lingu vicinot savu rokassomu (kurā vienmēr ir pāris pasmagi lasāmgabali) izšķiru kautiņus.

Ziniet, man ir ļoti laba reakcija un atstrādāta tehnika! Es spēju noteikt, kurš jāsūta skriet ap skolu, lai nodzen tvaiku un kuram pēc iespējas ātrāk jātiek prom no visiem. Es pagaidām vēl spēju noturēt skolēnu afekta stāvoklī un vienlaikus bazūnēt, lai visi klātesošie ņem ļekas. Es protu pierunāt, uzslavēt, iedvesmot. Ja vajag, noglāstīt galvu vai pateikt ko izcili riebīgu. Man pat ir talants ar vienu sarunu panākt, lai skolēns sāktu sekot savai higiēnai. Vēl es dienā dzirdu stāstus, kuru dēļ man gribas kliegt un kādu piekaut. Pieaugušos, ne jau bērnus! Es iestāstu sev, ka katrs rupjš vārds izkausē vienu gramu mana liekā svara, bet aizvainojoši izteicieni liek maniem matiem izskatīties lieliski. Reizēm manas kabatas ir piebāztas ar konfektēm, jo tā ir mūsu skolas cietā valūta. Taču par tikpat labu mantu tiek uzskatītas tostermaizes un ķiploku grauzdiņi. Jums šķiet, es esmu neprofesionāla? Nāciet un izdariet labāk! Jo pie tām durvīm... tur, kur piekāva policistu divas dienas nedēļā stāvu es.

Es esmu audzinātāja un dežūrskolotāja (Nē, tajā liktenīgajā ceturtdienas priekšpusdienā es nestrādāju!). Es esmu dons Kihots. Tāpat kā mani kolēģi. Un mēs cīnāmies ar vējdzirnavām, kuras neesam iegriezuši ne mēs, ne mūsu skolas vadība. Jo tas, ar ko mēs cīnāmies un par ko mēs cīnāmies ir Latvijas sabiedrības radītais galaprodukts. Tieši to, kuri mūsu skolas skolēnus lamā par dauņiem, kropliem, izdzimteņiem un vēl kaut kādiem. Jo tieši šādu leksiku viena daļa mūsu bērnu dzird no savu radītāju mutēm. Tie, kas steidz slavināt padomju laikus un tur valdošo kārtību, neaizmirstiet – šie bērni ir padomju laikus piedzīvojušo bērni un mazbērni. Tieši Jūs esat tie, kas savu pieredzi nodevuši tālāk. Tātad, kā šo pagājušo laiku piekritēji, Jūs esat pēc šīs metodikas savus pēcnācējus audzinājuši. Jūs esat viņos ielikuši to sajūtu, ka pa lielam viņi nav nekas, dabas kļūdas, kas nepareizs un greizs, ko jāizlabo ar dunkām, sitieniem un lamām. Tieši Jūs no viņiem atpērkaties ar dārgiem gadžetiem, jo sarunai nav laika.

Nemēģiniet man iebilst, ka es Jūs nepatiesi apvainoju, jo tieši jūs internetā kliežat, ka mūsu skolas bērni ir jāizkastrē, jānošauj, jāatspārda, utt. Kā mežā sauc, tā atskan!

Internātskola – tā tad daugi un noziedznieki!

Ļoti daudzi atļaujas viszinoši spriedelēt un gudri runāt par mūsu skolas skolēniem, viņu vecākiem un pedagogiem, bez iedziļināšanās skolas specifikā un programmā. Varu likt galvu ķīlā, ka neviens no "gudrajiem" komentētājiem, pat ne reizi nav ienācis mūsu skolā un redzējis kā norit ikdienas mācību darbs. Visticamāk viņi vispār nav bijuši nevienā skolā un nezina, kas tur notiek. Internātskola – tā tad daugi vai noziedznieki! Starp citu, tajos pašos dažus piesauktajos padomju laikos radīts stereotips. Plašsaziņas līdzekļiem esot informatīva un izglītojoša funkcija. Viņi esot mūsu ceturtā vara. Tikai, lai kā es nepūlētos, neatradu nevienu rakstu, kas pastāstītu to, kāds ir iemesls tam, ka bērns mācās tieši mūsu skolā. Pacentīšos paskaidrot to, ko mediji neizdarīja, publicējot vienu šausmu stāstu aiz otra:

1) skolēni mūsu skolā nonāk pēc speciālās medicīniskas un pedagoģiskas komisijas lēmuma. Visiem šiem bērniem ir ārstu noteiktas diagnozes. Bieži vien pēc tam, kad bērns jau ir izmēģināts pa piecām, sešām standarta skolām. Mūsu skolas programma un specifika tādu iespēju kā skolēna izslēgšanu no skolas līdz 18 gadu vecumam nepieļauj. Pie reizes atgādinu, ka skolas pienākums ir nodrošināt izglītojamajiem izglītības programmas apguvi viņiem piemērotā veidā, nevis bērnus pāraudzināt. Bērnus audzina ģimene.

2) Mēs neesam palīgskola. Mūsu bērni apgūst valstī noteikto vispārīgo pamatizglītību. Viņu problēma ir nespēja iekļauties standarta masu skolās. Turklāt, viena daļa problēmu tieši tur arī ir radušās, ja runājam par ļoti pazeminātu pašvērtējumu, neticību saviem spēkiem un pedagoģisko ielaistību.

3) Pie mums nonāk bērni ar autismu, šizofrēniju, Aspergera sindromu, emocionāliem traucējumiem, kas radušies dažādu traumu rezultātā, hiperaktīvie, un daudzi citi, kuri savu veselības stāvokli nav izvēlējušies, bet saņēmuši šūpulī. Es neesmu ļauna, bet es tiešām novēlu šādu pašu dāvanību kā vecākiem vai vecvecākiem saņemt tiem, kas atļaujas izsaukt mūsu skolas audzēkņus un viņu vecākus. Es novēlu tiem sajūst to kā ir tad, kad jūsu bērņā vienlaicīgi mīt dievišķais un nelabais, kā ir tad, kad tu vienā brīdī ar savu bērnu bezgala lepojies, bet nākamajā jau esi gatavs viņu nogalināt. Es novēlu tiem sajūst, kā ir tad, kad pašam jāsāk baidīties no sava bērna. Šīs slimības neizvēlas vai tu esi bagāts, nabags, ar pamatskolas, vai vairāku augstskolu izglītību. Tās var skart ikvienu. Es lepojos ar tiem mūsu audzēkņu vecākiem, kas nepadodas un cīnās par saviem bērniem, jo viņi zina, ka katrs mazākais solītis ir milzu panākums. Ne visiem pietiek spēka un padoma. Latvijas sabiedrība nav tā iekļaujošākā un integrējošākā, ko pierāda pēdējās nedēļas ažiotāža internetā.

4) Citu mūsu skolas kontingentu veido skolēni, kuru uzvedību un attieksmi pret dzīvi veido viņu sociālā pieredze. Emocionāls aukstums ģimenē, miris kāds no vecākiem, dzīvu vecāku bāreņi, darbos pārāk aizņemti vecāki, šķirtu vecāku bērni, kāds no vecākiem devies peļņā uz ārzemēm, arī sociāli nelabvēlīgu ģimeņu atvases, utt. Tie ir bērni ar psihozēm un citām dažādu emocionālu un fizisku pārdzīvojumu sekām. Šie bērni ir agresīvi, emocionāli, fiziski traumēti, ar ļoti zemu pašvērtējumu, nepareizu dzīves izpratni.

Tā nav bērnu, bet pieaugušo atbildība. Šī ir tā skaistā buķete, ko spēj radīt tikai sabiedrība un tas, ka neviens laicīgi tam nav tam pievērsis uzmanību. Drīzāk vēl stereotipu vadīt viņu stāvokli pasliktinājuši, izsmejot, distancējoties, aprunājot un jau laikus norakstot. Ļoti daudziem ir vienalga, kas notiek aiz viņa nama durvīm, lielākā daļa izliekas neredzam, novēršas vai metas filmēt, cerot uz lētu slavu un klikšķiem internetā. Bieži vien par notikušiem negadījumiem un nelaimēm attiecīgajiem dienestiem paziņots netiek, bet paši lietas labā arī neko nedara, jo cer ka to izdarīs kāds cits.

5) Tas ko mēs savā skolā cenšamies izmainīt ir Latvijas sabiedrības radīts galaprodukts. Tādēļ balvu "Latvijas lepnums" visi kliežēji un komentētāji var pasniegt tieši sev. To, kādi šie bērni ir kļuvuši, nevar izmainīt vienā dienā. Tas ir gadiem ilgs darbs, solīti, pa solītim. Kāds varbūt par mani smiesies, bet es lepojos, ka mans skolēns pusstundu dusmu lēkmē vairs neskrien ap skolu spārdīdamies un skaļi lamājoties, bet pēc pāris minūtēm negāciju izlādēšanas spēj apstāties un saprast, ka atkal nav savaldījies. Viņš spēj arī atvainoties un izskaidrot, kāpēc sadusmojies.

6) Visi, kas te skaļi kliež un prātuļo par viņiem nezina pilnīgi neko. Jā viņi lamājas, jā viņiem ir agresīva un izaicinoša uzvedība, viņi ar grūtībām iekļaujas sabiedrībā, bet paziņojums, esam mazgadīgo noziedznieku skola ir neadekvāts un nepatiess. Tas gluži tāpat kā visas rupjības, paziņojumi, ka pie mums tiek dzerts vienā laidā un ka

skola to atbalsta, liek domāt, ka šī daļa komentētāju ir ar garīgās veselības problēmām. Visas pazīmes liecina par šizofrēniju izteiktā formā (vajāšanas mānija, melošana, rupjības, neveselīgas fantāzijas, ieciklēšanās un vienu lietu, viedokli). Nelielai daļai mūsu skolas skolēniem ir likumpārkāpumi.

Parasti tie ir vieni un tie paši personāži. Taču par likumpārkāpumiem un sekām atbild policija, tiesa, ne skola. Ja viņi par saviem pārkāpumiem sekas neizjūt, tā nav mūsu, bet sistēmas kļūda. Mūsu instrumenti ir darba terapija, uzvedības lapas, pēc kurām tiek noteikts, vai skolēns starpbrīdī var iziet laukā (tāda iespēja ir tikai divos starpbrīžos), pārrunas, darbs ar psihologu un psihiatru, sociālo pedagogu, vecāku informēšana, pārrunas ar vecākiem, dažādu dienestu iesaistīšana. Tie visi ir valsts noteikti un apstiprināti līdzekļi un citu mums nav, tāpat kā citās skolās. Neko pretlikumīgu mēs izmantot nedrīkstam. Mums nav tiesību pārmeklēt skolēna somas vai personīgās lietas. Un nebūsim liekuļi, arī citas skolas, arī prestižas, saskaras ar tādām pašām problēmām kā mūsu: smēķēšana, uz skolu atnests alkohols, fiziskas, vārdiska vardarbība, mobings pret skolasbiedriem un skolotājiem. Atšķirība ir tikai tā, ka ja mūsējie visu saka un dara pa tiešo, bet citās skolās tiek pielietotas smalkākas metodes.

7) Mūsu skolas skolēni nav ne nespējīgi, ne netalantīgi. Visticamākais pierādījums tam ir daudzas godalgotas vietas un atzinības raksti dažādos Latvijas skolu konkursos. Mūsu skolēni komponē, sacer dziesmas un dzeju. Dzied, glezno un spēlē teātri, reizēm tikai pēc lielas pierunāšanas un piespiešanas. Daudziem no viņiem ir milzīgs talants un potenciāls, bet nav vecāku ieinteresētības un vēlme atbalstīt savu bērnu. Es un mani kolēģi zinām, ka visticamāk, ka pēc skolas viņi to vairs nedarīs, bet mēs tik un tā darām visu, lai kaut šo īso brīdi viņš šos savus talantus un potenciālus attīstītu. Varbūt tomēr kādreiz atcerēsies un izmantos to lietderīgi. Mans un manu kolēģu uzdevums ir palīdzēt šiem bērniem integrēties sabiedrībā. Taču tā ir cīņa ar vējdzirnavām un mēs esam doni Kihoti, kas ar tām cīnās, jo ne mūsu sabiedrība, ne izglītības sistēma, ne pati valsts nav šādu integrāciju veicinoša.

Jau vairākus gadus viens no mūsu valsts varas jājamzirdziņiem ir integrācija. Tiek veidoti visvisādi integrācijas plāni, sākot ar bēgļiem, beidzot ar likumpārkāpējiem. Tas viss ir ļoti labi un apsveicami. Es neesmu kompetenta izteikties par citām jomām, taču es atļaušos paust savu viedokli par integrācijas plāniem izglītībā. Uzskatu, ka mana izglītība, zināšanas, 15 gadu pieredze pedagogijā, kā arī personīgā pieredze ir pietiekoša, lai es to varētu darīt.

No turienes Tu esi nācis un tur Tev jāpaliek!

Es uzskatu, ka mūsu valstī lietas nav tā sakārtotas, lai tiktu, piemēram, integrēti bērni no sociāli nelabvēlīgajām ģimenēm. Tam kā laba ilustrācija varētu kalpot speciālajos izglītībasursos dzirdētais piemērs. Tātad speciālajā internātskolā sāk mācīties Jānītis no X ģimenes, kur vecāki ļoti draudzējas ar zaļo puķi un nav tas labākais piemērs savam bērnam. Jānītis dzīvo internātā un skolas pedagogi dara visu, lai viņa dzīves uztvere mainītos un viņš spētu izvērtēt, kas ir pareizi, kas nepareizi. Brīvlaikā Jānītis dodas mājās un saprot, ka viņa vecāki nedzīvo īsti pareizi. Kad viņš viņiem mēģina to pateikt, dabū ka kaklu.

Pēc tam Jānītis vairs uz mājām neraujas un cik nu ir iespējams dzīvo skolā. Ar laiku viņš ir atindējies no savas ģimenes nelabvēlīgās ietekmes, bet skolotāji ar raizēm skatās nākotnē, jo Jānītim jābeidz devīto klasi un tas nozīmē, ka skolas gaitas beigušās un jāatgriežas "mīlošās ģimenes" klēpī, kur viņu nekas labs negaida. Lai kaut kā paglābtu jaunieši no paredzamās nākotnes pedagogi vēršas vietējā pašvaldībā un bāriņtiesā, izsakot savas bažas un lūdzot rast kādu risinājumu. Uz ko saņem atbildi, ka jauniešiem ir dzīvi vecāki, kam par viņu jā rūpējas, līdz ar to neko darīt – Jānītim jāatgriežas vecāku mājās.

Pēc izlaiduma Jānītis ar dažādu ziedotāju sarūpētu bagāžu dažādu mantu izskatā atgriežas mājās, kur viņu sagaida atplestām rokām. Pēc nedēļas visas viņa lietas ir notirgotas spirtotās dziras papildināšanas nolūkos, bet pats Jānītis 1. septembrī ir atpakaļ skolā un lūdzas viņu ņemt atpakaļ. Skola to nevar darīt un Jānītim vien jāatgriežas pie ģimenes un jādzīvo vidē, no kuras reiz izkļuvis. Šie bērni vēlākais pēc 2 gadiem salūzt un turpina dzīvot tāpat kā viņu vecāki. Tikai retajām izdodas no tā visa izrauties. Tātad valsts politika ir skaidri saprotama – no turienes Tu esi nācis un tur Tev jāpaliek!

Ārzmēs cilvēki ar speciālajām vajadzībām tiek integrēti visdažādākajos veidos, taču galvenais mērķis ir radīt sajūtu, ka viņi ir sabiedrībai noderīgi cilvēki. Tieši tāpēc ārvalstīs cilvēks, kas slimojis ar bērnu trieku var būt ģeniāls grāmatvedis, jo viņš ir saņēmis izglītību viņam piemērotā veidā, bet lai strādātu un nopelnītu sev iztikas līdzekļus, valsts viņu ir nodrošinājusi ar speciālu datortastatūru, kura ir domāta nevis strādāšanai ar pirkstiem, bet gan ar kulakiem. C līmeņa bērni, kam būtiskākais ir iemācīties parūpēties par sevi, skolā ir speciālas klases, kuras var atbilstoši pārveidot mācību tēmai: vannasistaba, virtuve, viesistaba, utt. Viņi neapņūst ne fizikas formulas, ne

citas pārgudras lietas. Viņi mācas operēt ar sadzīves lietām un tehniku, viņi mācās dzīvot neesot atkarīgi no citiem. Savukārt paralizētie ar mutes palīdzību liek kastītēs skrūvītes, saņemot par to algu. Viņiem ne brīdi nav sajūta, ka būtu nevienam nevajadzīgi.

Netiec galā – neesi profesionālis!

Patlaban izskatās, ka vienīgais veids kā integrēt bērnus ar speciālajām vajadzībām, pēc mūsu valsts ierēdņu domām ir šādiem bērniem likt mācīties standarta skolā. Tikai par to, ka skolas tam nemaz nav gatavas, neviens nerunā. Skolotāji nav īsti sagatavoti, piemēram, darbam ar bērnu, kam ir psihozes. Ja netiec galā, tiek apšaubīta tava profesionalitāte. Bet kursi kas nepieciešami, lai strādātu ar šādiem bērniem maksā gana daudz un ne katrs pedagogs to var atļauties. Bērniem ar mācību un uzvedības traucējumiem nepieciešama individuāla pieeja, ko nevar nodrošināt klasē, kur sēž trīsdesmit skolēni. Lai to nodrošinātu nepieciešami palīgskolotāji. Taču palīgskolotājiem, arī speciālajiem pedagogiem valsts budžetā naudas nav.

Arī tādām kā mūsu nav. Mazajām skolām, kas šādiem bērniem būtu piemērotākas pēc izglītības ministra teiktā televīzijā nākotnes nav. Zinot mūsu skolas kontingentu un vajadzības, droši varu apgalvot, ka viena daļa skolu neapmeklēs un izies ielās, jo nespēs turēt līdzīgi tempam, ko pieprasa darbs standarta klasē, kā arī bērni, kas nespēj nepārtraukti nosēdēt klasē. Citi, redzot, ka nespēj tikt līdzīgi citiem, zaudēs motivāciju. Pašapziņa vēl vairāk pazemināsies. Tas viss izpaudīsies kā agresīva vai neadekvāta uzvedība, no kuras cietīs pārējie bērni, arī pedagogi. Nav noslēpums, ka jau tagad šādi notiek. Šādus bērnu patlaban mētā no skolas uz skolu, līdz beidzot viņi nonāk, piemēram, mūsu skolā. Ticiet man, "dāvaniņas", ko saņemam pēc pedagogiski medicīniskās komisijas ir neapskaužamas. "Lāča pakalpojumu" izdara arī savā laikā veiktā izglītības reforma "Nauda seko skolēnam", kā arī mūžīgā cīņa par augstāku reitingu.

"Nauda seko skolēnam" un visuvarenais reitings.

Izglītības sistēma tiek reformēta nepārtraukti, solot lielāku algu skolotājiem un pilnvērtīgāku izglītību bērniem. Tikai realitātē tas izskatās citādāk. Reforma "Nauda seko skolēnam" tika prezentēta kā liels ieguvums skolām un skolotājiem. Taču šī reforma ir viens no iemesliem, kāpēc sāka brukt man ideālisms un visas ilūzijas par izglītības sistēmu kā tādu. To, ka reforma nav bērniem draudzīga, sapratu strādājot vienā no Rīgas prestižajām skolām. Tā kā nauda seko skolēnam, jau tā lielajā skolā palielinājās klašu skaits un vidusskolas desmitajā klasē tika uzņemti visi. Vairāk skolēnu – vairāk naudas. Mazāk skolēnu – slēgta skola.

Kopš reforma sākusi savu darbību ik gadu tiek slēgtas vairākas skolas. Tas mazākām skolām liek trīcēt par katru skolēnu, bet lielās metas skrējienā pēc visuvarenā reitinga. Bilde veidojas visai savdabīga. Vidusskolās un ģimnāzijās 10. klasē tiek uzņemti skolēni, bet vēlāk 11. vai 12.klasē uz 1. semestra beigām, tad kad nauda jau piešķirta atbilstoši skolēnu skaitam, vecākiem iesaka pameklēt citu skolu, jo šo bērns sekmīgi nepabeigšot. Patiesais iemesls – bērna sekmju dēļ tiks bojāts skolas reitings. Es savā naivumā domāju, ka tas tā notiek tikai manā bijušajā darbavietā, bet aļojos. Apmēram pusotru gadu atpakaļ dzīve mani saveda kopā ar rakstošiem cilvēkiem. Mūsu pulciņā visjaunākā bija vidusskolniece ar visai sarežģītu likteni, bet ļoti, ļoti talantīga meitene. Jau tolaik viņa bija vairāku literāro balvu laureāte.

Atceros kā viņa ar sajūsmu stāstīja par skolu, kurā sākusi mācīties, par lieliskajām literatūras stundām. Liels man bija pārsteigums, kad apmēram pirms gada viņa paziņoja, ka viņai skola jāpamet. Viņai ticis pateikts, ka skolas top priekšmetā viņas vidējā atzīme ir 8,5, bet skolas reitingam nepieciešams 8,9, tādēļ viņai ieteikts pameklēt citu skolu, jo dēļ tāda un tāda priekšmeta viņu skolu nepabeigs. Tā kā meitenes māte viņai nebija nekāds atbalsts, meitene divpadsmito klasi pabeidza vakarskolā, bet naudiņa tika piešķirta iepriekšējai skolai. Meitenei ir mugurkauls un viņa tagad studē budžetā universitātē, viss viņas dzīvē lēnām sakārtojās. Viņa atkal ir dabūjusi balvu par savu stāstu un es viņai novēlu visu labāko. Tas par vidusskolām un reitingiem. Un galu galā vidējā izglītība nav obligāta. Taču mēs savā skolā šo reformu izjūtam ļoti. Septembrī, kad dala naudu, mums katru gadu ir mazāk skolēnu kā iepriekšējā gadā, kas atstāj iespaidu uz mūsu algām – tās samazinās. Oktobrī, smeijies vai raudi, mums ir skolēnu pieplūdums. Skolēnu skaits palielinās, bet nauda palikusi tā pati. Un tā, kā teiktu mans kolēģis: Katru gad' no jauna... Tad sakiet man par kādu integrāciju šeit vispār var būt runa.

Ik gadu skolās trūkst pedagogi. Arī standarta skola sastopas ar smēķēšanas, alkohola problēmām, vārdisku, emocionālu un fizisku agresiju no skolēnu puses. Ne vienmēr vecāki sadarbojas un bieži vien paši nezina ko darīt. Taču parasti tiek meklēta pedagoga vaina vai arī viņš neprofesionālis. Jau sen pagājuši tie laiki, kad pret

pedagogiem izturējās ar cieņu. Pietiek palasīt sociālos tīklus. Arī valsts mērogā attieksme ir viennozīmīga. Pedagogi, kam tuvojas pensija, sakož zobus un cenšas izturēt līdz pensijai, bet tie kam ap 30-40 gadiem, met mieru un pievēršas citām profesijām, jo ir sapratuši, ka cīnās ar vējdzirnavām. Un vēl ir doni Kihoti, kas cīnās idejas vārdā, bet es pat negribu iedomāties, kas notiks tad, kad cerību zaudēs pēdējais dons Kihots.